

NEMZETHALÁL-FÉLELEM
A RÉGI MAGYAR KÖLTÉSZETBEN

ÍRTA

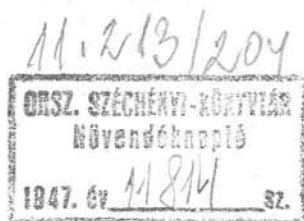
ISÁK JÓZSEF

KOLOZSVÁR, 1947

AZ ERDÉLYI MÚZEUM-EGYESÜLET KIADÁSA

Különlenyomat
az ERDÉLYI MÚZEUM
1947. évi 1—2. füzetéből

A szerkesztésért és a kiadásért Szabó T. Attila felel
Minerva-nyomda Rt. Kolozsvár. No. 99. Fsoc. jud. Cluj. 10899. F. v.: Kiss Márton igazgató

Irodalomtörténetírásunk s általa irodalmi köztudatunk úgy tudja, hogy a magyar nemzethalál-félelem első irodalmi megnyilatkozásai a XIX. századeleji romantika halálígézetes levegőjében fogantak.* Kölcsey döbbenetes jóslatát, Vörösmarty nem minden pátosz nélküli látomását, Széchenyi bizakodásán ismételten felülkerekedő nemzeti aggodalmát szívesen magyarázzák a romantika korának etikai nemzetszemléletével. Egyesek ezzel nem elégedvén meg, Herder hirhedt jóslatában keresnek elfogadhatóbb magyarázatot. A jóslat kivetített vágy-elvén mások Herdert rosszindulatú sugalmazással vádolják, s mint a magyarság ellenségét marasztalják el. A történeti igazságnak teszünk eleget, ha Herder jóslata mögött meglátjuk a szerves fejlődés gondolatát, mely épp ebben az időben vált a német történetírás alapelvévé. E szerint „a nép keletkezik, kifejlik, virágzik és meghal, mint az egyes ember“.¹ Herder jóslatának tehát szellemtörténeti alapja van. Jóindulata felől csak ott kételkedhetünk, hogy vajon miért tartotta épp a magyarságot kivénhedt, pusztulásra érett népnek. Herder jóslatán túl alig keresett valaki további magyarázatot erre a különös nemzeti döbbenetre, vagy épen annak történeti előzményei után az irodalom területén senki nem kutatott. A régi magyar irodalom kincsesbányájában való nyomozás arról győzheti meg a kutatót, hogy a nemzethalál-félelem legtermékenyebb, legfogékonyabb talajának a XVI–XVII. századi magyar lelkiség bizonyul.

A nemzethalál-félelem nem egyes érzékenylelkű költők veszélysejtő rémlátása, hanem az egész nemzetközösség élethangulatának a ki nyilatkoztatása. A magyar költő mindig korának és közösségének a szószólója, kifejezője, mélylelke, sorslátója és vátesze. Megérzi a föld-rengést, lelkét, képzetét átjárja a veszedelem sejtelme. Mohács után, Zápolya öldöklő századában épúgy, mint Majtény és Világos előtt a szeizmográf érzékenységevel fejezi ki népének történeti hangulatát. Mondhatná valaki, hogy a nemzethalál-félelem ihletét nem közössége uralkodó élményéből meríti a költő, hanem önmagából. Továbbmenve egyenesen ő szuggerálja bele közösségébe a maga megérzését s teremti neki köztudatot. Ismerve a mostoha magyar történeti viszonyokat, amelyek jó részének eredője szerencsétlen geopolitikai helyzete, nem nehéz megérteni, hogy a nemzethalál-félelem indítékai elsősorban itt keresendők. „A végső elnyeletés, a jönni fog, ha jönni kell a nagyszerű

* Fejezet egy nagyobb tanulmányból.

¹ Thienemann Tivadar, Irodalomtörténeti alapfogalmak. Minerva VI (1927), 87 és kny. 4.

halál igézete, ott dermeszt és mozdít egész történelmünk folyamán, egész irodalmunkban“ — írja SZABÓ DEZSŐ.² Rajta kívül íróink és irodalomtörténészeink egész sora jutott hasonló megállapításra. Irodalmunk sajátos arcát, uralkodó jellemvonását kutatva, majd valamenynyűk egybehangzó véleménye, hogy borongó, sorsmegérző irodalom a magyar, melynek pesszimiztikus hangja, csüggeteg magyarságsszemelete nehéz és szorongató történeti sorsán való állandó töprengésből származik. Tévednénk azonban, ha ezek alapján a nemzethalál-félelemben a magyar lélek eredendő jellemvonását keresnők. Nem hoztuk magunkkal sem Ázsiából, sem az orosz steppéről, s csak annyiban tartozik a magyar lélekhez, amennyiben történeti gyakoriságában hozzáért. A nemzeti köztudatban való meggyökerezésére mi sem jellemzőbb, mint az 1593-i pozsonyi országgyűlés rendének ezen nyilatkozata: „Mérhetetlen fájdalom tölt el bennünket, mert közeledni látjuk azt az időt, amikor végkép elveszünk“.³

Az egyéni halálfélelemnek két formájával találkozhatunk. Az egyszerű ember a halálban a fizikai élet elvesztését látja és félti. A magasabb műveltségi fokon álló ember — a bölcselő, a költő — a halálban spirituális végzetet lát mindenekelőtt, szellemi kifejlésének megszüntét. Ezért kapaszkodik a végtelenség szellemi fogódzójába, a halhatatlanság gondolatába. A nemzethalál-félelem irodalmi megnyilatkozásában az egyéni halál-felfogás mindkét formájával találkozunk. A közösség történeti fejlődése folyamán átéli az egyes ember művelődési állapotának minden fokozatát. Így a magyar közösség kulturális emelkedésének kezdetén a halálfélelem primitívebb, a jelen helyzetben irracionalisabb formáját hordozza magában. A nemzethalál-félelem XVI. századi megnyilatkozásaiban az egész nemzettestet illeti. A halált, az egyéni halál-felfogásukhoz híven, szó szerinti jelentésében fogják fel, s az egész magyar közösség pusztulásától tartanak, olyan értelemben, hogy ez a szervezet, közösség megszűnik, mert annak minden egyes tagja áldozatul fog esni Isten büntető ítéletének. E kor felfogását DÉZSI ANDRÁS⁴ példázza a legáltalánosabb érvennyel, amikor a magyarságot az amalekiták sorsától félti, akik a Szentírás tanúsága szerint egytől-egyig eltűntek a földszínéről. A nemzethalál-félelemnek ez az irracionalisabb formája tölti ki az egész XVI. századot, átöröklődik a XVII. századra, szórványosan jelentkezik később is, de az új, tisztultabb nemzetszemlélet kialakulásával átadja a helyét annak a racionalisabb felfogásnak, mely az eszme szerinti nemzet enyészetetétől fél. Ez a XIX. század nemzethalál-félelme, a Kölcsényé, a Berzsenyié, a Vörösmartyé, a Kemény Zsigmondé, a Petőfié, az Arany Jánosé s XX. századi örökségként az Ady Endréé is. Ezúttal nem a nemzettest halálától tartanak (még ha felrémlik is a sír és temető, ahová a nemzetet az ember millióinak részvételével eltemetik), hanem a nemzeti függetlenségében, öncélúságában élő nemzet halálától remegnek.

² Hungarizmus és halál. Az egész látóhatár II, 160.

³ Idézet a Mi a magyar? című munkából (szerk. Szekfű Gyula). 146.

⁴ RMKT. V. 55

A nemzethalál-félelemnek ezt az időben pontosan el nem határolható két megjelenési formáját kétségtelen életszemléleti és világnézeti tényezők magyarázzák. A XVI. századnak merőben más a gondolat- és érzélemvilága, lelkülete, műveltségi, társadalmi és történeti helyzete, mint a XIX. századé. A középkor közvetlen közelségében — a látszat szerint függetlenül a renaissancehozta életszemléleti változásoktól — a XVI. század lelkiségében a vallás, az istenközpontúság az uralkodó. A kor életszemléletét, világnézetét még mindig az embernek Istenhez való viszonya határozza meg. Az eszkatológikus hiedelmek, paruziás félelmek, babonás, chiliásztikus váradalmak még mindig fogékony talajra találnak a lelkekben. Mindez állandóan a halál lehetőségével árnyalja be az életet. Az egyéni életeszményben a középkori reminiscenciák továbbélnek, bár új tartalmi színezetet kapnak. A protestántizmus a tökéletes kereszténység példáját többé nem a szentek példájában állítja a hívők elé, hanem Jézus Krisztus életében. A tökéletes kereszténység legfőbb ellensége továbbra is a bűn. S amilyen mértékben a renaissance megnöveli a földi élet és élvek értékét, ugyanolyan mértékben fokozódik a XVI. században a bűn jelentősége. A bűn és büntudat lesz a keresztény élet tengelye és a halál olyan beállítást kap, mint az előbbinek a következménye (Pál apostol). A test szerinti halál borzalommal és döbbenettel tölti el a lelkeket, nem hiába a vallás erkölcsjavító indítékot próbál kovácsolni belőle. A XVI. század költője ebben az életszemléletben és életérzésben fogamzott és teljesedett ki. A közösségi élet nézőpontján is a fenti elveket érvényesíti. Az egyéni életeszményt annak útjában álló minden akadályával együtt átszarmasztatja a közösségre is. Az egyéni büntudatból közösségi büntudatot formál, az egyéni halál formáját a közösségre nézve is bekövetkezőnek láttatja. Ezúttal is el kell oszlatnunk azokat a romantikus, délibábos nemzet-karakterológiai megállapításokat, melyek a magyar közösségi büntudatban ősi, faji adottságokat keresnek. Az orosz, a spanyol, a francia épp annyira ismeri ezt a közösségi büntudatot, mint mi magyarok. PROHÁSZKA LAJOS⁵ a dolog lényegét megkerülve, magyar megnyilatkozásában a szláv lelkiség hatását kutatja. Szerinte ez a jellegzetes szláv sajátosság „Nyugaton sehol még a nagy misztikus mozgalmakban sem ismeretes”. Ugyanakkor ECKHARDT SÁNDOR a francia szellemről írott nagyszerű könyvében⁶ példákkal igazolja, hogy a százéves háború megpróbáltatásai közepette a francia költők szomorúan emlegették a régi dicsőséget és „az ágostoni történetiszemlélet szellemében Isten büntetésének tekintik a nagy süllyedést”. A büntudat tehát nem is a szláv lelkiség hatása, nem is elszigetelt magyar jelenség, mert jelentkezésével Európaszerte találkozunk a középkorban, a nagy elemi csapások, lelki megrázkodtatások idején. A büntudat a keresztény lelkiség lélekformáló erejéből származik s annak legfőbb tartozéka. A magyarság ezt is magához lényegítette s a keresztény büntudatból nemzeti érzést formált. „Mások keresztény voltukban, a magyar magyar mivoltában szenved az ereden-

⁵ A vándor és a bujdosó: Minerva XIII (1934), 16 és kny. 139.

⁶ A francia szellem, Bp., 1938. 46.

dő büntől s a maga vétken kívül a nemzetét is kiengeszteli. Ha csoda a magyar fennmaradás, ezt a csodát csak a keresztény önváddal lehet megmagyarázni“ — állapítja meg Cs. SZABÓ LÁSZLÓ.⁷

A magyar büntudat azonban nem a keresztény büntudat tartalom nélküli formai lecsapódása. A magyar történeti viszonyokban komoly és reális alapja van. A nemzeti romlás és süllyedés Mátyás halála után feltartóztatlanul torkollik a mohácsi katasztrófába. BURGIO pápai nuncius jelentése⁸ a magyarországi állapotokról a józan idegen helyzetképe. A magyarság tragédiája bontakozik ki belőle már Mohács előestéjén. Az ország belső egysége felbomlott, a jobbagyság és a nemesség között a helyzet végzetesen kiéleződött. A főnemesség közt lábrakapott az önzés és kapzsiság, a köznemesség megtagadja a királlyal szembeni engedelmisséget, s a jobbagyságnak nincs beleszólása az ország ügyeibe. A magyarság szerencsétlenségét a török hódoltság terjedése csak betépte. Hitében, politikai pártállásában megoszolva két századig harcol önmaga ellen. Közben lélekszáma állandóan apad, gazdasági erejében megfogyatkozik, s művelődésben is századokra marad el Nyugat mögött. Mindez elég ok arra, hogy a letörtség és reménytelenség legyen úrrá a lelkekben s az egyetemes világvégenek babonás félelme az ő lelkében nemzeti elmúlássá szűküljön. Ez utóbbinak még a XVII. században is fennforgott a lehetősége.

A nemzethalál-félelem felidézésében a belső (történeti) indítékok mellett jelentős szerep jutott a kívülről jövő szellemi behatásoknak: a teocentrikus élet- és történetsszemléletnek, a protestántizmus új világ-felfogásának, az ellenreformációval kapcsolatos irracionális áramlatoknak. Ezek az egyetemes keresztény lelkiségből fakadó hatások időben és jelentkezésükben nem választhatók el egymástól élesen. Egymásba és összefolytak minden élet- és világszemléleti képben, mint az ugyanarra a lemezre felvett különféle fényképfelvételek. Az árny- és fényhatások szerint egyiknek is, másiknak is szembeötlík egy-egy foltja. A XVI. század költészetében még jól felismerhetők azok a középkori lelkiségből fakadó irracionális megnyilatkozások, melyek a renaissance és reformáció hozta világképbe is beszüremlettek. Részletesebb vizsgálatuk nem tartozik tárgykörünkbe s csak annyiban érintjük, amennyiben magyarázatul szolgálnak a nemzetféltés közhangulati terjedésének és megnyilatkozásának. Mégsem mehetünk el szó nélkül egy kiváló tudományos értekezés idevágó megállapításai mellett. Mikor THURÓCZI-TROSTLER JÓZSEF⁹ a középkor egyik híres látomásának, Szent Patricius purgatóriumának magyar fordítását vizsgálja, a XVI. századra vonatkoztatva arra a megállapításra jut, hogy a reformáció „elhárítja az érzékfeletti jelenségek irodalmi megörökítését“. Kétségtelen, hogy a reformáció, különösképpen a kálvinizmus hitelveiben, valamint az új világkép megalkotásában a leghidegebb racionalizmusra töreke-

⁷ Haza és a nagyvilág, Bp., é. n. 59.

⁸ Bartoniek Emma, Bátor Burgio pápai követ jelentései, Bp., 1926.

⁹ Az ismeretlen tizenhetedik század. Szent Patricius purgatóriumáról való história: Magyar Nyelvőr LXII (1933), 101–7.

dett s így eleve üldözte a csodát, számúzta a legendát s megvetette a túlvilági látomást. A lét és nemlét kérdésén semmiféle racionalizmus nem tudja magát túlhelyezni s így a kálvinizmus sem. De ha elfogadnók is Thuróczi-Trostler állítását, tudjuk, hogy a XVI. században a magyar protestántizmus még csak hitelveiben különült el a régi egyháztól, de lelkiségének sok vonásában a régi hagyományokat és szellemet hordta magában. Épp a XVI. századi protestáns egyházi énekköltés szolgál erre a legfényesebb bizonyítékkal. „A protestáns énekköltészet legelső és legkönnyebben kimutatható forrásául a római egyház középkori latin énekköltészetét jelöljük meg” — állapítja meg SZABÓ L. ATTILA.¹⁰ A protestáns egyházi énekekből nem nehéz kifejtetni, hogyan alakul az egyéni büntudat közösségi büntudattá, az egyéni halálfélelem közösségi halálfélelemmé. A transzcendens jelenségektől tehát a reformáció sem zárkózott el kizárólagos merevséggel. S ebben a régi vallási szellemiség hatására és örökségére ismerhetünk.

Érdekes szellemtörténeti jelensége a XVII. századnak, hogy a katolikus visszahatással és annak megerősödésével az irracionális új életre kap, s a germán és román misztika is — jóval később európai jelentkezésénél — most jut szóhoz Magyarországon. Így talál magyar közvetítőre 1649-ben a középkori Sibylla-vers,¹¹ s hat évvel később a középkor híres látomása, Szent Patricius purgatóriuma.¹² Különösen az elsőnek van szellemtörténeti jelentősége a XVII. századi lelkiség s ennek kapcsán a nemzetföltés irodalmi megnyilatkozásában. A keleti, misztikus eredetű Sibyllák szereplése a görög és római történeten keresztül átnyúlik a középkorba is. Természetesen nem a pogány isteni származású Sibylla rettegte a világvégével a hiszékeny középkori embert, hanem a krisztianizált, egyházatyák apokrif könyveiben újjáalkotott Sibylla. Az eredeti Sibylla-jóslatok már a világvégének eljövételét, az utolsó kataklizma borzalmait emlegetik, de később egy ilyen jövendölés adja tudtára Salamonnak, a zsidók királyának, Krisztus eljövételét is. Ez talán az első krisztianizált Sibylla-jóslat, mely természetesen Krisztus után, biztos és hiteles adatokkal szolgál a Megváltó életéről és tanításairól. S ahogy a tulajdonnév szerinti Sibylla eltűnik, úgy utána a jósnő személye is, s megmarad csupán a jövendölés mítosza, kiszolgáltatva a különböző korok, népek, világnézetek, eszmeáramlatok, politikai célkitűzések eszközének.

Mint már említettük, a kereszténység is felhasználta a Sibylla-jóslat egy változatát a maga céljaira. Ezt annál könnyebben meg is tehette, mivel annak lényege, a világ elpusztulása, Mózes könyveiben és a Szentírás más helyén is ki van fejezve. A világvége „a legáltalánosabb és legősibb keleti gondolatok, illetőleg aggodalmak közé tartozik. Nem csupán a keresztény világnézetek sajátja ez. Már az ókori pogány

¹⁰ Kéziratos énekeskönyveink és verses kéziratunk a XVI–XVII. században. Zilah, 1934. 17.

¹¹ Gyirwa Wentzel, Az Sibyllanak Joevendoeleseröl. Lőcse, 1649 (Újabb kiadása György Lajos, Egy középkori Sibylla-vers régi magyar irodalmunkban. Pécs, 1929).

¹² Thuróczi-Trostler, i. h.

népek köztudatában benne élt az a sejtelmes félelem, hogy a világ egykor megsemmisül.¹³ A miszticizmusra fogékony középkori lélek hitelt adott ezeknek a jóslatoknak, melyek már azzal a célzattal retteggették a jámbor középkori hívőt, hogy kétségbeesésében mélységes bűnbánatra indítsák, s így kényszerítsék tisztultabb és igazabb keresztényi életre. Így a középkor halálszemléletében is, híven a kor egész szelleméhez, a kollektívizmus jut érvényre. A Karthauzi Névtelen az Erdy-kódexben nem az egyéni halál gondolatával foglalkozik, hanem az egyetemes elmúlás veszedelmét állítja olvasói elé. „Ez világ elvénuult — írja és közel vagyon fogyatkozásának végezeti.” A középkori képzelet a legreimesebb színekben alkotja meg magának a sokat hangoztatott katalizma lefolyását. A háborúságok, elemi csapások, betegségek és egyéb nyomorúságok szakadékaiban, a felvirágzó kapitalizmussal gazdaságilag megnyomorított, szűk életlehetőségek közé szorított széles néprétegekben a megsemmisülendő világ képzelet nem naív rögeszme, hanem a legközelállóbb valóság.

A Sibylla-jóslatoknak nem gondolt hatása volt a történeti, gazdasági és társadalmi események alakítására. Így különösen az 1000. év körüli legenda dicsekedhetik döntő történetalakító jelentőséggel. A X. század fordulóján az a hiedelem terjedt el, hogy jön a világvége s megkezdődik az Antikrisztus uralma. A megrettent nép s különösen a vágyonos osztály, akinek épp irányozták ezt a különös varázsú, feddő, korholó és javító szándékú „világhatalmat”, Itália-szerte (onnan indult ki ez az eszkatológikus legenda) bűnbánatra adta magát, s a legenda szerint igyekezett megszabadulni „pusztulásra ítélt” világi javaitól. A túlvilági borzalmaktól megrettent nép bőkezűen részesíteti javaiban a nincsteleneket, a szegényeket, hogy ezzel könnyebben járhatóvá tegye a maga számára azt a keskeny ösvényt, mely a mennyeknek országába visz. Az egykorú történeti munkák semmit sem említenek ezekről az adakozásokról, de említést tesznek bizonyos gazdasági és politikai mozgalmasságról. Kétségtelen beigazolódott, hogy a XI. század elején Itáliában a feudálizmus kezd meggyengülni s a nép sorsa láthatóan javul. Az 1000. év körüli Sibylla-jóslatnak ez csak az egyik eredménye, mert a világtörténeti jelentőségű keresztes hadjáratoknak is ez adott lendületet.¹⁴

Mindezekből a következőket állapíthatjuk meg. A középkori Sibylla-jóslatok az erkölcsi süllyedés és szociális nyomor alapindítékaiban fogamzottak, tehát a néphangulatban gyökereztek és annak vallásos világnézetét, politikai vezető gondolatát is kifejezték. Az azonos szociális körülmények, azonos világnézeti feltételek között élő népek az idő és tér korlátaiban felül, egy közös élethangulatban találkoztak: a halálfélelemben. Ezt a közhangulatot teremtették meg a középkori krisztianizált Sibylla-jóslatok, melyek a mesemotívumokhoz hasonló nemzetközi életet éltek. Szorosan hozzátartoznak ehhez a túlvilági látomások, melyek jellemző megnyilatkozásai a középkori lelkiségnek. A

¹³ György Lajos, i. m. 51.

¹⁴ Ua. 52.

Sibylla-jóslat az egyetemes pusztulás bekövetkezését veti fel s a halál közelségét döbbsenti a középkori hívő életébe. A túlvilági látomás azokat a borzalmakat, kínokat, szenvedéseket eleveníti meg a középkori ember számára, amelyek a bűnös embert várják a halál bekövetkezése után. A keresztény dogmatikán kívüli, nevelő és javító célzatú törekvésekben a Sibylla-jóslat és túlvilági látomás egymást kiegészítik, s úgy kapcsolódnak egymáshoz, mint a középkori lélek két nagy mozgatója: a bűn és a halál.

A középkor irodalmában is két műfaj az uralkodó: a jövődölések és látomások. Mindkét műfaj jelentkezése nálunk egybeesik a katolicizmus XVII. századi megerősödésével, az irracionálizmus térhódításával. Mindez azt bizonyítja, hogy a XVII. századi magyar lélek ott-hon érezte magát a jóslatok és látomások eszkatológikus sejtelmeiben, mert azok a szociális és erkölcsi körülmények, melyeket ezek alapindítékeként hoztunk fel, a saját életkörülményeiben is jelenlevők voltak. Már GYÖRGY LAJOS megállapította, hogy „Gyirwa Wentzel helyes érzéssel választotta meg a 30 éves háború viharaitól megviselt 17-ik század emberének lelki érdeklődését lekötő verses műveit, amelyek amellett, hogy a korszellem tükröi, nemzetközi vonatkozásaik révén is előnyös gazdagodására szolgálnak a század magyar szellemi képének.”¹⁵ A „magyar romlás” századában tehát nem véletlen műve GYIRWA WENTZEL két fordítása. A Szent Péter dialógusa világosan bizonyítja, hogy Gyirwa az akkori magyar közéleti viszonyokat behatóan ismerte, s munkáiban az európai keresztény irodalomból jól ismert célzatossággal ő is büntudatra akarta indítani a magyarságot, hogy ennek nyomán tisztultabb erkölcsű élet virágozhasson fel.

Egymagában az a tény, hogy Gyirwa Wentzel lefordította németből a középkori Sibylla-verset, elég szellemtörténeti bizonyíték arra, hogy az eszkatológikus hiedelmekre való fogékonyság nem volt idegen a XVII. századi magyar lélektől sem. A Névtelen Karthauzi meg Bornemissa Péter arról tesz bizonyosságot, hogy az előző században is utat talált Magyarországra ez az egész keresztény világot bejáró babonás szellem. Jelentkezésének, mint már megállapítottuk, megvoltak a hazai feltételei. Az irodalomtörténeti kutatásnak ezidáig csak egy ilyen verses emléket sikerült felfedeznie, de feltételezhetjük több ilyennek is a meglétét, melyek vagy nyomtalanul elvesztek, vagy még ma is felfedezetlenül kallódnak.

A XVI. és XVII. században a Sibylla-versek szelleme nálunk is láthatóan befolyásolta a korhangulatot. A katolikus és protestáns egyházi énekköltészet, prédikációk, hitviták, továbbiakban ezek hatásaként a világi tárgyú irodalmi megnyilatkozások nemzethalál-féelme félreérthetetlenül vezet vissza az egyetemes halálféelmet ébresztő Sibylla-jóslatok hatására. Amint a középkori lélek az egyéni büntudatot kollektív büntudattá, az egyéni halált közösségi halállá, egyetemes és egyszeri pusztulássá szélesítette, úgy a magyar lélek a kollektív büntuda-

¹⁵ György Lajos, Két dialógus régi magyar irodalmunkban: Erd. Ir. Szemle V (1928), 42 és kny. Erd. Tud. Füzet, 12, sz. 17.

tot magyar büntudattá avatja s az egyetemes halál veszedelmét magyar nemzethalál-félelemmé szűkíti.

A nemzethalál-félelem jelentkezését legelső költői megnyilatkozásától (Planctus destructionis regni Hungariae per Tartaros) a modern líráig kísérhetnők. Az Ismeretlen Szerzetes tatároktól meggyötört Pannoniájától hosszú út vezet Ady Endre halálígézetes országáig, de a látomás sötét szuggesztiója ugyanaz. Jelentkezése oly gyakori megnyilatkozása az újabbkori magyar léleknek is, hogy Cs. Szabó László arra a megállapításra jut, hogy a nemzetféltség nálunk költőket termel. Ez a pesszimisztikus szorongás, mely a régi magyarság létérzését épügy kényelmetlenítette, mint a legújabb nemzedékekét, nem jelent nemzeti dekadenciát, sem reményvesztett ernyedtséget. Az egyéni halálproblematikából tudjuk, hogy az élet szeretete a halál közvetlen közelében lobog fel, akkor válik a legerősebbé. Amíg az egyén esetében csak lázadás vagy megadás lehet ebből az utolsó percben fellángolt életszeretetből, addig a nemzetközösség hasonló helyzetében életadó és megtartó erő származik belőle. Egészben véve a magyar lélek nem dekadens. A halál tudata mellett egészséges életöszton feszül benne. Csüggedtségén, letargiáján mindig felülkerekedik az önbizalom s az Istenbe vetett rendíthetetlen hit. Halálhíletén minden megpróbáltatása után az élet szeretete győzedelmeskedik.

Az Erdélyi Múzeum-Egyesület kiadása

12. György Lajos: Két dialógus régi magyar irodalmunkban (1 hasonmással) —
17. György Lajos: Egy állítólagos Pancsa-tantra-származék irodalmunkban —
22. György Lajos: A francia hellénizmus hullámai az erdélyi magyar szellemi életben —
23. Kántor Lajos: Az Erdélyi Múzeum-Egyesület problémái —
26. Papp Ferenc: Gyulai Pál id. Bethlen János gr. körében —
28. Biró Vencel: Püspökjelölés az erdélyi róm. kath. egyházmegyében —
31. Ferenczi Miklós: Az erdélyi magyar irodalom bibliográfiája. 1929. év —
33. Rajka László: Jókai „Törökvilág Magyarországon” c. regénye —
36. Szabó T. Attila: Az Erdélyi Múzeum Vadadi Hegedűs-kódexe —
37. Kántor Lajos: Hidvégi gróf Mikó Imre szózata 1856-ban az Erdélyi Múzeum és az Erdélyi Múzeum Egyesület megalakítása érdekében —
42. Kristóf György: Báro Eötvös József utazásai Erdélyben —
54. György Lajos: Magyar anekdotáink Naszreddin-kapcsolatai —
55. Veress Endre: Gróf Kemény József (1795–1855) (12 képpel) —
58. Szabó T. Attila: Adatok Nagyenyed XVI–XX. századi helyneveinek ismeretéhez (1 térképvázlattal) —
60. Veress Endre: A történetíró Báthory István király (3 képpel) —
65. Jancsó Elemér: Az irodalomtörténetírás legújabb irányai —
76. Juhász Kálmán: Műveltségi állapotok a Temesközben a török világban —
79. Valentiny Antal: Az erdélyi magyar irodalom bibliográfiája. 1934. év —
81. György Lajos: Anyanyelvünk védelme —
82. Grandpierre Editt: A kolozsvári Szent Mihály-templom története (34 képpel) —
89. Valentiny Antal: Románia magyar irodalmának bibliográfiája. 1935. év —
90. Monoki István: Romániában az 1935. évben megjelent román-magyar és magyar idoszaki sajtótermékek címjegyzéke —
92. Jancsó Elemér: Nyelv és társadalom —
95. Valentiny Antal: Románia magyar irodalmának bibliográfiája. 1936. év —
96. Kántor Lajos: Czegléi gróf Wass Otília, az Erdélyi Múzeum-Egyesület nagy jótévedője (4 képpel) —
98. Lakatos István: A román zene fejlődés-története (5 képpel) —
100. György Lajos: Dr. Bitay Árpád életrajzi adatai és tudományos munkássága (1 képpel) —
101. Szabó T. Attila: Dés helynevei (2 térképvázlattal) —
102. Valentiny Antal: Románia magyar irodalmának bibliográfiája. 1937. év —
104. Szabó T. Attila: Bábonny története és települése (68 képpel) —
105. György Lajos: Az „Erdélyi Múzeum” története (1874–1937) —
106. Fábán Béla: Nagykezd helynevei —
112. Valentiny Antal: Románia magyar irodalmának bibliográfiája 1938. év —
113. Nagy Géza: Geleji Katona István személyisége levelei alapján —
118. Imre Lajos: A közművelődés mint társadalmi feladat —
121. K. Sebestyén József: A Cenk-hegyi Brassovia vár temploma (11 képpel) —
122. Valentiny Antal: Románia magyar irodalmának bibliográfiája. 1939. év —
123. Szabó T. Attila: Újabb adatok és pótlások kéziratos énekeskönyveink és verses kézirataink könyvészetihez —
124. Ady László: Magyarkapus helynevei (1 térképvázlattal) —
125. Nyárády E. Gyula: Kolozsvár környékének mocsárvilága (12 képpel és térképpel) —
127. Biró Vencel: Gr. Batthyány Ignác (1741–1798) (1 képpel) —
130. Herepei János A dési református iskola XVII. és XVIII. századbeli igazgatói és tanítói —
132. Tóth Zoltán: Iorga Miklós és a széke-lyek román származásának tana —
133. Jakó Zsigmond: Az Erdélyi Nemzeti Múzeum Levéltárának múltja és feladatai —
136. Balogh Ödön: Néprajzi jegyzetek a csü-gési magyarokról —
138. Imre Barna: Mezőbánd helynevei —
139. Mikó Imre: A törvényhozói összeférhe-tetlenség —
140. Biró Vencel: Gróf Zichy Domonkos Erdélyben —
141. Entz Géza: A dési református templom (20 képpel) —
142. Tolnai Gábor: Gróf Lázár János, a Vol-taire-fordító —
144. Nagy Géza: Társadalmi ellentétek a régi erdélyi református egyházban —
146. Kelemen Lajos: Radnótfája története —
149. Németh Gyula: Körösi Csoma Sándor lelki alkata és fejlődése (1 képpel) —
150. Entz Géza: Szolnok-Doboka középkori műemlékei (9 képpel) —
154. Vita Zsigmond: Románia magyar iro-dalmának bibliográfiája 1940-ben és 1941-ben —
156. Gazda Ferenc: Gr. Kemény József és Mike Sándor levelezése —
157. Makkai László: Az erdélyi románok a középkori magyar oklevelekben —
158. Vita Zsigmond: A Bethlen kollégiumi színjátszás a XVII. és XVIII. században —
161. Borbély Andor: Erdélyi városok képes-könyve (22 képpel) —
163. Cs. Bogáts Dénes: Háromszéki oklevél-szójegyzék —
165. Ferenczi István: Csikkarcfalvi régiségek —
168. Herepei János: Scholabeli állapotok Apá-czai Kolozsvárra jövele előtt (4 képpel) —
168. Nagy Jenő: Lakodalmak a kalotaszegi Magyarvulkón —
169. Mozsolics Amália: A magyarországi bronzkor kronológiájáról —
171. Mikes László: A moldvai katolikusok 1646–47. évi összeírása (6 térképváz-lattal) —
172. Jakab Antal: Az erdélyi római kato-likus püspöki székhelyének vitája a XVII. században —
173. Kristóf György: Reményik Sándor —
174. Makkai Ernő: Sipos Pál és Kazinczy Ferenc —
175. Méri István: Középkori temetőink feltá-rásmódjáról (8 képpel) —
176. Nagy Jenő: Család-, gúny- és ragad-ványnevek a kalotaszegi Magyarvulkón —
177. Zsák Gyula: Egy XVIII. századi toroc-kói napló (2 képpel) —
178. Vita Zsigmond: Románia magyar iro-dalmának bibliográfiája 1942-ben —
179. Palotay Gertrud: A szolnoki Dobokai Szék magyar himzselei (68 képpel) —
180. Márton Gyula: Ördöngösfűzés helynevei (1 térképvázlattal) —
181. Szabó T. Attila—Gálffy Mózes—Márton Gyula: Huszonöt lap „Kolozsvár és vidéke népnyelvi térképé”-ből (26 térkép-lappal) —
182. M. Nagy Ottó: Gyarmathi Sámuel élete és munkássága (2 képpel) —
183. Bónis György: Hagymány és haladás az erdélyi jog fejlődésében —

184. Venczel József: A volt határőrezredek vagyonának sorsa — — — — —
 185. Balogh Artúr: Hűtlenségi per országgyűlési beszéd miatt — — — — —
 186. Balogh Jolán: Pákei Lajos rajzai Kolozsvár építészeti emlékeiről (31 képpel)
 187. Guoth Kálmán: Esmény és valóság Árpád-kori királylegendáinkban — — — — —
 188. Kovács Ágnes: A kalotaszegi Ketesd mezejének — — — — —
 189. Tárkány-Szűcs Ernő: A juhártás népi jogszabályai Bálványosváralján — — — — —
 190. Mikecs László: Új erdélyi tudomány — — — — —
 191. Buza László: A Szocialista Szovjet Köztársaságok Uniója mint összetett állam — — — — —
 192. Biró Vencel: A kolozsvári jezsuita egyetem szervezete és építkezései a XVIII. században — — — — —
 193. † Gergely Béla—Szabó T. Attila: A szolnokdobokai Tóki völgy helynevei — — — — —
 194. Jakó Zsigmond: Az elpusztult települések kutatása — — — — —

195. Faragó József: A „Remény” harmadik kötetének kéziratja — — — — —
 196. László Gyula: A korszerű régészeti múzeum (Tanulmányok a klevi Történelmi Múzeum kiállításáról. 2 képpel) — — — — —
 197. Márton Gyula: A szolnokdobokai Árpádosi helynevei — — — — —
 198. Balogh Artúr: A jobbágyfelszabadítás egyik lelkes harcosa a reformkorban — — — — —
 199. Buza László: Új nemzetközi jogi elvek az Egyesült Nemzetek san-franciscoi alapokmányában — — — — —
 200. György Lajos: A magyar és az orosz irodalom kapcsolatai — — — — —
 201. Juhasz István: A székelyföldi reformnatus egyházmegyéek — — — — —
 202. Jakó Zsigmond: Az erdélyi vajda kancelláriájának szervezete a XVI. század elején — — — — —
 203. Herepei János: A gyalui iskola régi mesterei — — — — —
 204. Isák József: Nemzethalál-félelem a régi magyar költészetben — — — — —
 205. Ferenczi István: Római épület maradványa Kovásznán — — — — —

AZ ERDÉLYI MÚZEUM-EGYESÜLET KIADVANYAI

Buza László: A közjog és a magánjog fogalmi elhatárolásának kérdése. — Vitéz Moór Gyula: Az állam joga és a magánosok joga

Buza László: A büntetés kérdése a nemzetközi jogban
 Csekei István: Tette-e a közigazgatási intézkedéssel kivételt a miniszter saját rendelete alól?

Csizmadia Andor: Szociálpolitika a reformkori Kolozsváron
 Erdélyi Pál: Emlékkönyv az Erdélyi Múzeum-Egyesület félévszázados ünnepére 1859—1909

György Lajos: Az Erdélyi Múzeum-Egyesület háromnegyedszázados tudományos működése
 Kiss Mór: A római jogi gyakorlatok jelentősége a jogi oktatásban. — Személyi Kálmán: Vétkeességi fokozatok értékelése a római jogban

Magyary Zoltán: A hivatásos községkezelés megoldatlan kérdései
 Gyalui Farkas: Mezőkövesdi Újfalvi Sándor emlékiratai (1856)

Nyárády Erasmus Gyula és Berei Sós Rezső: Kolozsvár környékének flórája
 Schneller Károly: Szórványok és szigetek sorsa Kolozs vármegyében

Valentiny Antal és Entz Géza: Az Erdélyi Múzeum név- és szakmutatója 1874—1917 és 1930—1937.

Mikó Imre gr.—Szabó Károly: Erdélyi Történelmi Adatok. I—IV. köt. (1859—1872)
 A II—IV. kötet külön egyenként

Jakó Zsigmond: Erdélyi Történelmi Adatok. V. 1. Adatok a törököl jobbágyházadások történetéhez. — 2. Adatok a dézsma fejedelemségekori adminisztrációhoz
 Az Erdélyi Nemzeti Múzeum Levéltárának múltja és feladatai

Jelentés az Erdélyi Nemzeti Múzeum Levéltárának 1942. évi működéséről
 Jelentés az Erdélyi Nemzeti Múzeum Levéltárának 1943. évi működéséről

Jakó Zsigmond—Valentiny Antal: A torokoszentgyörgyi Thorotzkay-család levéltára (Két oklevél-hasonmással és egy térképpel)

Megrendelhetők az Erdélyi Múzeum kiadóhivatalában

ERDÉLYI MÚZEUM

SIEBENBÜRGISCHES MUSEUM

MUSÉE DE TRANSYLVANIE

Szerkesztőség és kiadóhivatal — Rédaction et Administration

Kolozsvár, Malinovsky-tér 1. I. em. 8—10. sz.

Az Erdélyi Múzeum-Egyesület Bölcsészeti, Nyelv- és Történettudományi, valamint Jog-, Közgazdaság- és Társadalomtudományi Szakosztályának közlönye. — Megjelenik évenként négy számban. — Előfizetési alapár belföldön 300.000 lej, külföldön 1 dollár. A két szakosztály tagjai fél, a többi szakosztályok tagjai negyed kedvezményt igényelhetnek. Bizalommal kérjük azonban tagjainkat és a folyóirat barátait arra, hogy az előfizetési alapár tetszés szerinti felemelésével segítsék elő a folyóirat megjelenését.